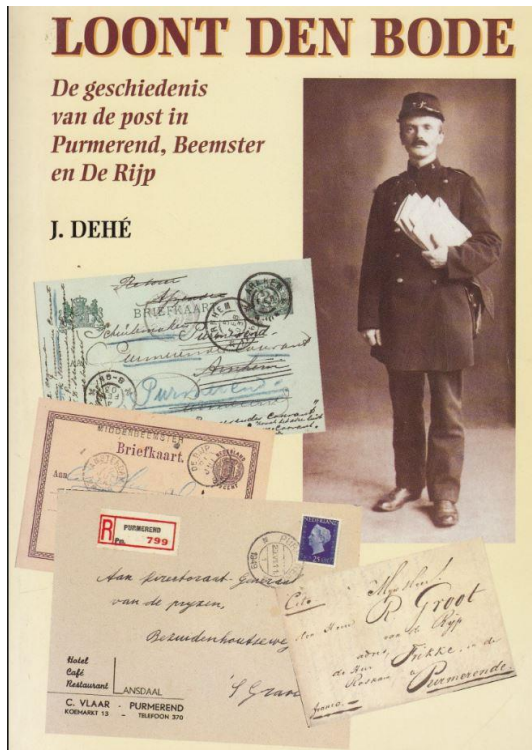

Over stempels, brieven en tarieven – afl. 159

Loont den bode

Zeer trouwe lezertjes zullen de kop boven dit stukje ongetwijfeld herkennen als de titel van een onovertroffen prachtboek dat twintig jaar geleden verscheen. Het boek had echter een ernstig probleem: wie er ook daadwerkelijk in ging lezen, zat al snel met losbladig exemplaar op schoot. De drukker had wel verstand van drukken, maar was aan het hoofdstuk 'Lijm' nog niet toegekomen.

Op het omslag van het boek prijkt een brievenbesteller en zo'n besteller inspireerde Jan Kluit tot een mooi verhaal, nadat hij een ander boek had gelezen (wel goed gebonden) over een filatelistische bijzonderheid waar

de meeste verzamelaars niet echt van wakker van liggen: het bestellersstempel. Michael Brekelmans schreef daar een mooi boek over: 'Een bijzonder stempel met letters en cijfers'. Het is uitgegeven door Po&Po.

Het verhaal van Jan Kluit gaat als volgt:

Olielampje

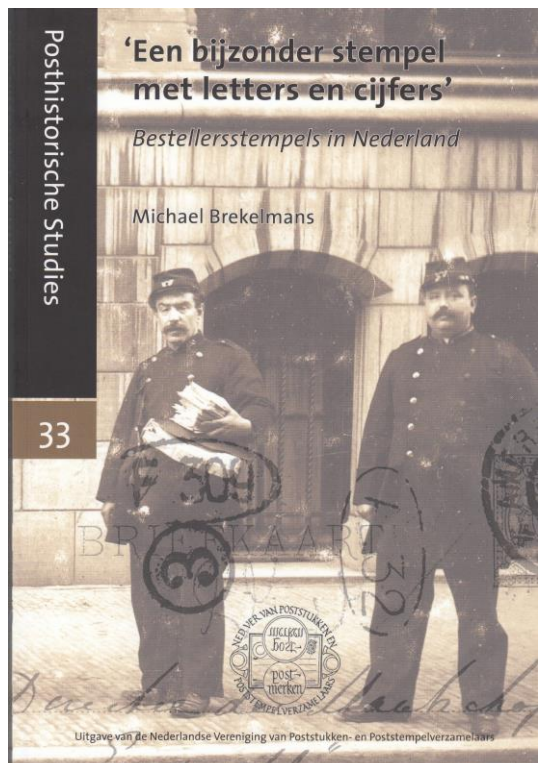
Het huidige uitgiftebeleid van PostNI wekt de indruk dat er toenemende behoefte bestaat aan nieuwe postzegels om daar brieven mee te frankeren. Niets is minder waar. PostNI verkoopt die nieuwe postzegels

vooral met de bedoeling dat filatelisten ze ongebruikt in hun album stoppen, zodat dat Post wel inkomsten heeft maar daar geen enkele dienst voor hoeft te verrichten.

Het verzenden van brieven neemt juist elk jaar met zo'n 10% af. Natuurlijk is E-mail hier ook verantwoordelijk voor, maar de jaarlijks stijgende prijs van de postzegel samen met afnemende service van PostNI stimuleren het verzenden van brieven zeker niet. Neen, dan was het vroeger allemaal veel beter.....

We gaan 150 jaar in de geschiedenis terug. De tijd van Koning Willem III. Door nieuwe technologie groeide de economie als kool. Het verzenden van brieven groeide explosief. Elke 10 jaar verdubbelde de bezorging van brieven. In een stad als Amsterdam steeg het aantal bestellingen van vier tot negen per dag! De eerste bestelling ving om 6.30 uur aan, de laatste (de negende) bestelling begon 's avonds om 22.30 uur. De mooie nieuwe postkantoren die onze tante Pos in de jaren 1852-1860 had laten bouwen werden in sneltreinvaart te krap om alle postsorteerders en bestellers te herbergen. Met verbazing lees ik dat van de meeste bestellers werd verwacht dat zij na het bezorgen van de laatste brief om 22.30 uur, de volgende ochtend om 6.00 weer paraat stonden om de nieuw aangekomen brieven te bestellen. Nog meer verbazing als "de Zondagsrust" aan de orde komt. Dan blijkt dat de bestellers zeven dagen per week in touw waren.

Wat bezielde die bestellers om zo een baan te accepteren. De beloning varieerde van slechts 300 gulden per jaar voor een besteller tot 500 gulden voor een hoofdbesteller. Gezien het feit dat de kranten

regelmatig melding maakten van bestellers die op hun 75^e verjaardag werden gehuldigd voor 60 jaar trouwe dienst bij de Post was er waarschijnlijk nauwelijks sprake van een pensioenregeling. Zou het dat mooie uniform zijn? Veel waardering kregen die bestellers niet voor hun noeste arbeid. Fouten werden meedogenloos afgestraft. Een brief verliezen of verduisteren kon leiden tot gevangenisstraf. Als werd ontdekt dat een besteller een brief verkeerd of te laat had bezorgd kon de man rekenen op een boete van een hele gulden. Een fors bedrag op een salaris van een tientje in de week.

Deze boeteregeling die in de eerste jaren werd geaccepteerd zou uiteindelijk tot veel ophef leiden. Toen het aantal bestellingen steeg tot acht en soms negen per dag (de laatste begon om 22.30 uur) betekende dit dat de laatste twee bestellingen alleen in volslagen duisternis konden worden afgewerkt. Zelfs in een stad als Amsterdam was er slechts sporadisch straatverlichting. Hoe moest de besteller het adres lezen en hoe kon hij het huisnummer lezen? Naast de problemen met de bezorging hadden bestellers in het donker ook last van ontbrekende bestrating en gammele brugleuningen. Bestellers verzochten hun directie om olielampjes. Nu was een directeur wel bevoegd om een gulden boete te innen, maar voor de aanschaf van olielampjes van f.1,25 per besteller moest hij een verzoekschrift bij de Minister van Financiën indienen. Deze nam het verzoek in beraad, vroeg om meer informatie, konden de lampjes niet goedkoper? Hadden echt alle bestellers een lampje nodig? Etc.

In 1877 raakte een besteller in de Looijersgracht te Amsterdam 's avonds te water en verdronk. Jaren verstreken, waarin diverse bestellers ten slotte voor eigen rekening een lamp kochten. Zij kregen minder boetes, waren eerder klaar en liepen hun ronde veiliger. Ook de kranten begonnen zich ermee te bemoeien. Toch bewoog de Minister nog niet. Wellicht overwoog hij stilletjes dat de koop van olielampjes voor het Rijk zeer onvoordelig was. Immers geld uitgeven voor de lampjes betekende minder boetes voor foute of te late bezorging incasseren. Maar op 5 februari 1881 schreef de directeur van het postkantoor Amsterdam aan de minister dat hij, in tegenstelling tot hetgeen hij in 1877 had gemeld, nu geen reden meer zag te lampjes te verbieden. Uiteindelijk werden er landelijk ruim 1000 lampjes aangekocht en verspreid. Na het voorgaande zal het u niet verbazen dat

het onderhoud van de lampjes en de aanschaf van de olie voor rekening van de bestellers kwam.

Jan Kluft:

Bovenstaande story ontleende ik aan de 33^e Posthistorische Studie van Po&Po, waarin Michael Brekelmans de bestellerstempels in Nederland inventariseert.

Postbesteller, met
olie lampje, ca.
1920.

Museum voor
Communicatie invnr.
01507-230